

IRODALOM.

Dr. Vargha Gyula. A magyar hitelügy és hitelintézetek története. Budapest 1896.

Hazánk gazdasági viszonyai nem egy irányban mutatnak [fel nagy haladást, de talán egy téren sem nagyobb a haladás, mint a hitel és hitelintézetek terén.

Még hatvan éve sincs, hogy hazánknak tulajdonképi első takarékpénztára: a pesti hazai első takarékpénztár megalakult. Még kevesebb idő folyt le azóta, hogy a pesti magyar kereskedelmi bank megkezdte működését. Közbe esnek az 1848/9. évi események és az abszolút uralom, melyek bénítólag hatottak a megalakult hitelintézetekre és úgy szólván megakasztották az új intézeteknek keletkezését. Az első jelzáloghitelintézet: a magyar földhitelintézet 1863-ban keletkezett. Az új alkotmányos korszak első éve (1867) látta hazánk első vállalati hitelintézetének (credit mobilier): a magyar hitelbanknak alapítását. Körülbelől ebben az időben indult meg nagyobb arányokban a hitelszövetkezeteknek [alakítása is. Az 1867—72. évek a tulbizalom lázas évei valának, különösen a hitelintézetek alapítása öltött nagy arányokat. Nem maradt el a visszahatás, mely évekig tartott. A hitelintézetek újabb fejlődése az 1880-ik évvel indult meg. Legújabbán a hitelintézetek alapítása terén ismét mutatkoznak némely beteges tünetek.

Ezekben nyújtottuk röviden hitelintézeteink fejlődésének vázlatos képét.

Vargha Gyulának az ezredévi országos kiállítás pénz- és hitelügyi bizottságának megbízásából irt könyve nemcsak hitelintézeteink, hanem általában hitelügyünk fejlődésének történetével is foglalkozik. Sőt ezzel sincs még előadva a munka tartalma. A hitel fejlődése szoros kapcsolatban áll a gazdasági állapotokkal. Bizonyos gazdasági állapotokban fordulhatnak elő kölesönök, de hitelről, a szónak igaz értelmében, szó sem lehet.

A hitelgazdaság már lényegesen előhaladt gazdasági állapotokat jelez. Hogy mily kezdetlegesegek voltak gazdasági viszonyaink a hitelintézetek keletkezésének első éveiben, a negyvenes években erre a legjel-

lemzőbb tényül szolgál, hogy hitelintézeteink csaknem állandóan *pénz-
lőségben* szenvedtek, a náluk letett pénzek értékesítési nehézségeivel
küzködtek.

A hitelügy fejlődését a gazdasági viszonyok vázolósa nélkül helye-
sen előadni és kellően kifejteni nem lehet. Vargha könyvében fővonások-
ban ugyan, de még is részletesen előadja gazdasági viszonyainkat a
mult században és fejlődésüket a jelen században.

Vargha művének egyes részleteire áttérve az első fejezetben hazánk
gazdasági viszonyait a mult században ecseteli. Rövid vonásokban vilá-
gos képet nyújt a mezőgazdaságnak, iparnak, kereskedelemnek, közleke-
désnek és forgalomnak akkori állapotáról, a vámpolitikáról, a társadalmi
osztályok és azoknak vagyonságáról. Már a hitelügy keretébe tartozik
a hitelpénztár, melyről Mende Bódog közlései nyomán közöl egyes ada-
tokat. S itt mellékesen akarnók megemlíteni, hogy ezen az 1772. évi
november 15-én kelt kir. leirattal alapított hitelpénztárról érdemes lenne
részletesebb adatokat közölni a közös pénzügyminiszterium levéltárának
és esetleg más levéltári adatok felhasználásával.

Már a második fejezet egyenesen a hitelügy, a hitelügyi törvény-
hozás, a hitelügygyel szorosan összefüggő pénzügy történetébe vezet
bennünket. Papírpénzt Mária-Terézia királynő bocsátott ki először
1762-ben. Az 1796—1811. évek a papírpénzzel való elárasztás korát
alkotják. A 49. lapon közölt táblázatból láthatjuk, mint növekedik foly-
tonosan, némelykor rohamosan a bankcédulák összege és velök együtt
mint emelkedik az ezüstpénz és száll le a papírpénz árfolyama. 1811
márciusban 1.060,798.000 forint bankcédula volt forgalomban, az
ezüstpénz árfolyama 833⁰/₁₀₀, a váltójegyeké ellenben 12⁰/₁₀₀ volt. A pénz-
forgalmat még roppant mennyiségű rézpénzzel is rontották. Természetes,
hogy ezek tarthatatlan állapotokat teremtettek. A kibonyolódás eszközei
sem valának éppen czélszerűek, csak új tarthatatlan állapotokat létesítettek.

Főlöszleges lenne a többi fejezetek részletezésébe bocsátkozni,
melyekben már a hitelintézetek vizsik a főszerepet, Csak azt kell kiemel-
nünk, hogy nem csak a tényleg alakított és működött intézeteknek, nem
csak az osztrák nemzeti banknak, ma: osztrák-magyar banknak jut ki
a saját részök, hanem a hitelintézetek alapítása terén felmerült nagyobb
horderejű tervek is részletesen előadatnak.

Csak vázlatosan mutattuk be Vargha Gyula művét. De ez a rövid
vázlat is talán elég arra, hogy a szives olvasó meggyőződjék arról, hogy
igazán becses munkáról van szó, a melyről még csak azt kell kiemel-
nünk, hogy az nem csak szerkezete, hanem stylje miatt is valóban
érdekes olvasmány, ami pedig tudományos dolgozatnál irodalmunk-
ban nagy ritkaság.